

Mariola KWASEK
ORCID: 0000-0002-3691-1733

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej,
Państwowy Instytut Badawczy
ul. Świętokrzyska 20, 00-002 Warszawa

Światowe bezpieczeństwo żywnościowe na początku trzeciej dekady XXI wieku

Abstrakt: Celem badań jest przedstawienie sytuacji w zakresie bezpieczeństwa żywnościowego na świecie na początku trzeciej dekady XXI wieku. Podstawowym materiałem empirycznym wykorzystanym w pracy są dane pochodzące z międzynarodowej bazy: FAOSTAT. Zastosowane metody badawcze to metoda statystyczno-opisowa oraz krytyczna analiza literatury przedmiotu. Prawo do żywności jest fundamentalnym prawem człowieka, jednak w wielu krajach świata nadal nie jest ono respektowane. Na świecie produkuje się wystarczającą ilość żywności, aby wyżywić populację liczącą 10 mld ludzi. Pomimo tego, pośród globalnej populacji wynoszącej obecnie ponad 8 mld, aż 733,4 mln osób cierpi z powodu głodu. Szacuje się, że w 2023 roku około 28,9% światowej populacji (2,3 mld ludzi) było pozbawionych bezpieczeństwa żywnościowego w stopniu umiarkowanym i dużym, co oznacza brak regularnego dostępu do odpowiedniej ilości żywności.

Pandemia COVID-19 oraz agresja zbrojna Federacji Rosyjskiej na Ukrainę uwidocznily słabości światowego systemu rolno-żywnościowego oraz nierówności między poszczególnymi regionami świata, prowadząc do dalszego wzrostu poziomu głodu oraz braku bezpieczeństwa żywnościowego. W coraz bardziej niestabilnym świecie rządy państw na całym globie powinny nieustannie koncentrować się na zapewnieniu bezpieczeństwa żywnościowego. Kluczowe jest budowanie długoterminowych, zrównoważonych i sprawiedliwych systemów żywnościowych. Aby wyżywić stale rosnącą populację, konieczne jest poszukiwanie innowacyjnych rozwiązań przekształcających systemy rolno-żywnościowe w celu zapewnienia zrównoważonej diety, która przyniesie korzyści zarówno ludziom, jak i planecie.

Słowa kluczowe: wymiary bezpieczeństwa żywnościowego; prawo do żywności; głód.

Global food security at the beginning of the third decade of the 21st century

Abstract: The aim of this research is to present the state of food security worldwide at the beginning of the third decade of the 21st century. The primary empirical material utilized in this study is data from the international database FAOSTAT. The research methods employed include the statistical-descriptive method and critical analysis of relevant literature. The right to food is a fundamental human right; however, it remains unfulfilled in many countries around the world. Although global food production is sufficient to feed a population of 10 billion people, 733.4 million individuals out of the current global population of over 8 billion still suffer from hunger. In 2023, it was estimated that 28.9% of the global

population – approximately 2.3 billion people – were experiencing moderate to severe food insecurity, meaning they lacked regular access to adequate food.

The COVID-19 pandemic and the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine have highlighted the vulnerabilities of the global agri-food system and disparities across various regions of the world, leading to a further increase in global hunger and food insecurity. In an increasingly unstable world, governments across the globe must prioritize ensuring food security. It is essential to develop long-term, sustainable, and equitable food systems. To meet the demands of a growing global population, innovative solutions must be implemented to transform agri-food systems and ensure sustainable diets that benefit both people and the planet.

Keywords: dimensions of food security; right to food; hunger.

Globalne wyzwania związane z bezpieczeństwem żywnościowym, takie jak: zmiany klimatu zwiększające ryzyko występowania katastrof naturalnych, ekstremalne zjawiska pogodowe (susze, powodzie, gradobicia), klęski żywiołowe, deficyt wody, utrata różnorodności biologicznej, wykup ziemi rolniczej (*land grabbing*), produkcja biopaliw, nadmierne połowy ryb, nowe choroby roślin i zwierząt, rosnące ceny energii i żywności, straty i marnotrawstwo żywności, pandemia COVID-19, agresja zbrojna Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, nasilające się konflikty zbrojne na Bliskim Wschodzie (w Strefie Gazy), w Afryce (przykładowo w Etiopii i Sudanie) i Azji (przykładowo w Mjanmie i Afganistanie) ujawniają strukturalne słabości rolnictwa i systemów rolno-żywnościowych. Zapewnienie odpowiedniej ilości i jakości żywności jest związane z poprawą efektywności rolnictwa i przetwórstwa, jak również łańcucha dostaw żywności funkcjonującego bez zakłóceń. Zagadnienia te omawiane są na licznych forach międzynarodowych.

Najważniejszym wyzwaniem w obecnej sytuacji geopolitycznej jest zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego wszystkim ludziom na świecie przez cały czas. W 2023 roku ponad 2,3 mld mieszkańców świata (28,9% światowej populacji) stanęło w obliczu braku bezpieczeństwa żywnościowego w stopniu umiarkowanym i dużym z powodu kryzysów naturalnych i spowodowanych przez człowieka.

Z powodu licznych zagrożeń bezpieczeństwa żywnościowego, w tym z powodu pandemii COVID-19, wojny na Ukrainie jak również licznych konfliktów zbrojnych na świecie liczba głodujących osób zaczęła ponownie szybko wzrastać, zwiększając tym samym wyzwanie, jakim jest osiągnięcie Celu Zrównoważonego Rozwoju nr 2 (Sustainable Development Goal, SDG2): „Wyliminować głód, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i lepsze odżywianie oraz promować zrównoważone rolnictwo”, w tym zadanie 2.1: „Do 2030 roku wyliminować głód i zapewnić wszystkim ludziom, w szczególności ubogim i narażonym na zagrożenia, w tym niemowlętom, dostęp do bezpiecznej i odżywczej żywności w wystarczającej ilości przez cały rok”.

Celem badań jest przedstawienie sytuacji w zakresie bezpieczeństwa żywnościowego na świecie na początku trzeciej dekady XXI wieku. Podstawowym materiałem empirycznym wykorzystanym w pracy są dane pochodzące z międzynarodowej bazy – FAOSTAT-u.

Metody badawcze zastosowane w pracy to metoda statystyczno-opisowa i krytyczna analiza literatury przedmiotu.

1. Bezpieczeństwo żywnościowe – ewolucja pojęcia

Koncepcja bezpieczeństwa żywnościowego narodziła się dopiero w połowie lat siedemdziesiątych XX wieku podczas dyskusji na temat międzynarodowych problemów żywnościowych w czasie globalnego kryzysu żywnościowego.

Pierwszą definicję bezpieczeństwa żywnościowego, uwzględniającą wyłącznie wielkość i stabilność dostaw żywności w celu utrzymania stałego wzrostu spożycia żywności oraz zrównoważenia wahań produkcji i cen, przedstawiono podczas Światowego Szczytu Żywnościowego (World Food Summit) w Rzymie w 1974 roku. Wiedza na temat bezpieczeństwa żywnościowego nieustannie ewoluuje na przestrzeni ostatnich pięćdziesięciu lat. Poszczególne etapy ewolucji definicji bezpieczeństwa żywnościowego można prześledzić w literaturze (FAO 2003, Marzęda-Młynarska 2014, Kowalczyk 2016, Kwasek 2018).

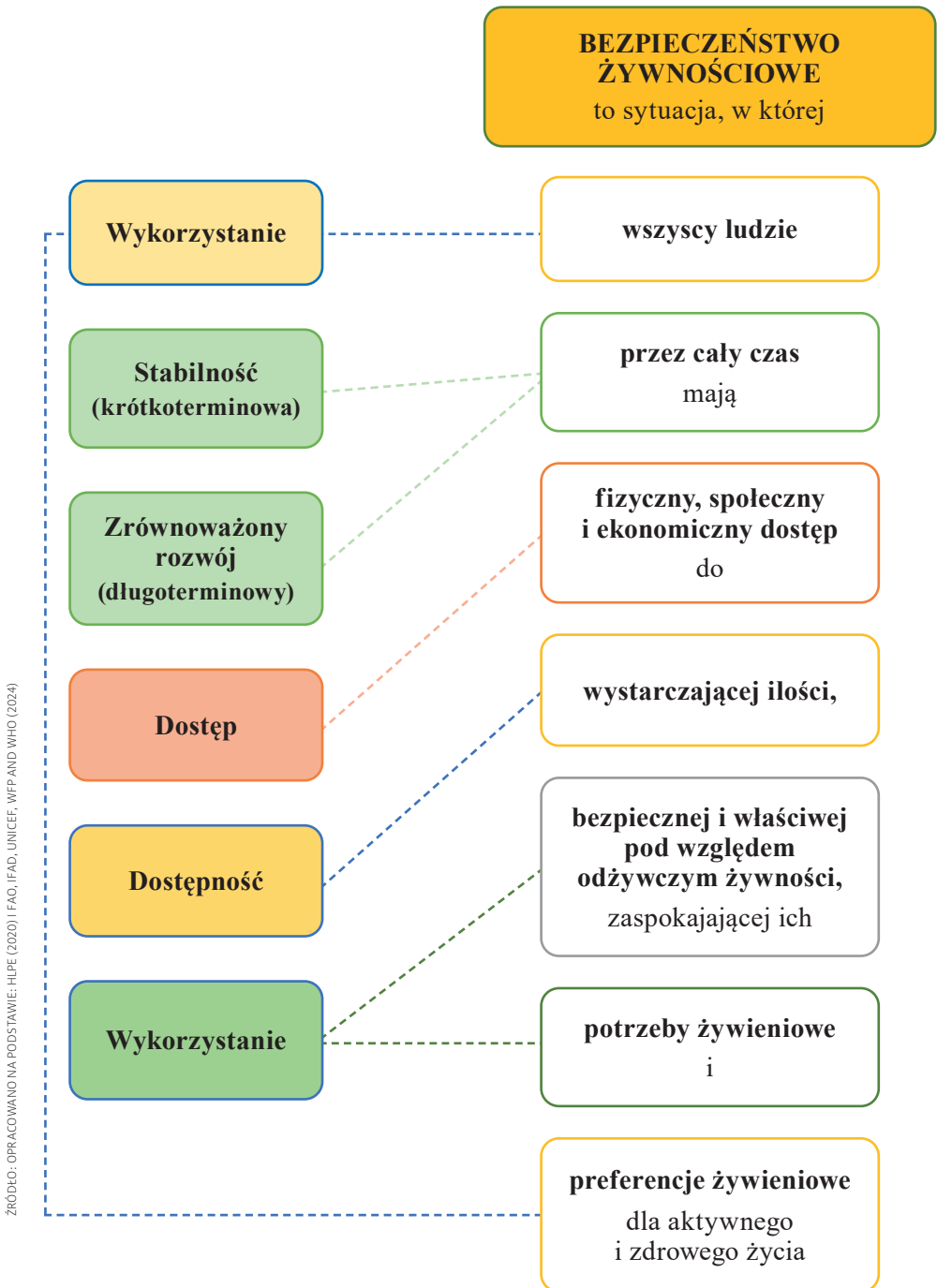
Zgodnie z powszechnie obowiązującą definicją, przyjętą podczas Światowego Szczytu Żywnościowego Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa (Food and Agriculture Organization of the United Nations, FAO), który odbył się w 2009 roku „bezpieczeństwo żywnościowe to sytuacja, w której wszyscy ludzie, przez cały czas, mają fizyczny, społeczny i ekonomiczny dostęp do wystarczającej ilości bezpiecznej i właściwej pod względem odżywczym żywności, zaspokajającej ich potrzeby żywieniowe i preferencje żywieniowe dla aktywnego i zdrowego życia” (FAO 2009).

Koncepcja bezpieczeństwa żywnościowego FAO nie ogranicza się tylko do dostarczania produktów rolno-żywnościowych, lecz obejmuje również prawo każdego człowieka do przystępnej cenowo, bezpiecznej i właściwej pod względem odżywczym żywności. W raporcie FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO (2024) wymiary bezpieczeństwa żywnościowego odnoszą się do czterech tradycyjnych wymiarów bezpieczeństwa żywnościowego:

- 1) dostępności (*availability*),
- 2) dostępu (*access*),
- 3) wykorzystania (*utilization*),
- 4) stabilności (*stability*).

Koncepcja bezpieczeństwa żywnościowego w dalszym ciągu ewoluuje. Panel Ekspertów Wysokiego Szczebla ds. Bezpieczeństwa Żywnościowego i Żywienia (High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition) zaproponował, aby uwzględnić dwa dodatkowe wymiary bezpieczeństwa żywnościowego: agencję (*agency*) i zrównoważony rozwój (*sustainability*). Wymiary te nie są jednak formalnie uzgodnione przez FAO ani przez inne podmioty.

Na rysunku 1 przedstawiono graficzny obraz definicji bezpieczeństwa żywnościowego uwzględniający sześć wymiarów, a w tabeli 1 opis poszczególnych wymiarów. W ramach poszczególnych wymiarów bezpieczeństwa żywnościowego analizowane są procesy, które mają wpływ na zmienność każdego wymiaru. A zatem jest to podejście analityczne.

Rys. 1. Definicja bezpieczeństwa żywnościowego uwzględniająca sześć wymiarów

Tabela 1
Wymiary bezpieczeństwa żywnościowego

Wymiary	Opis
Dostępność	Posiadanie wystarczającej ilości i jakości żywności do zaspokajania potrzeb żywieniowych jednostek, wolnej od substancji niepożądanych i akceptowalnej w danej kulturze, dostarczanej w ramach produkcji krajowej lub importu.
Dostęp	Posiadanie środków finansowych na zakup żywności potrzebnej do odpowiedniego odżywiania się na poziomie zapewniającym, że zaspokojenie innych podstawowych potrzeb nie jest zagrożone oraz że odpowiednia żywność jest dostępna dla wszystkich, w tym dla osób i grup wymagających szczególnego traktowania.
Wykorzystanie	Wystarczające spożycie energii i składników odżywczych przez poszczególne osoby jest wynikiem dobrych praktyk w zakresie opieki i żywienia, przygotowywania posiłków, różnorodności diety i dystrybucji żywności w gospodarstwach domowych oraz dostępu do czystej wody, urządzeń sanitarnych i opieki zdrowotnej, aby osiągnąć stan dobrego samopoczucia żywieniowego, w którym wszystkie potrzeby fizjologiczne są zaspokojone.
Stabilność	Jeśli wymiary dostępności, dostępu i wykorzystania są wystarczająco spełnione, stabilność jest stanem, w którym cały system jest stabilny, gwarantując w ten sposób, że gospodarstwa domowe są bezpiecznie żywnościowo przez cały czas. Kwestie stabilności mogą się odnosić do krótkotrwałej niestabilności (która może prowadzić do poważnego braku bezpieczeństwa żywnościowego) lub średnio- i długoterminowej niestabilności (która może prowadzić do chronicznego braku bezpieczeństwa żywnościowego). Czynnikiem klimatycznym, gospodarczym, społecznym i politycznym mogą być czynniki niestabilności.
Agencja	Sprawczość odnosi się do zdolności jednostek lub grup do podejmowania własnych decyzji o tym, jaką żywność spożywają, jaką żywność produkują oraz w jaki sposób ta żywność jest produkowana, przetwarzana i dystrybuowana w systemach żywnościowych; oraz ich zdolności do angażowania się w procesy, które kształtują politykę i zarządzanie systemem żywnościowym.
Zrównoważony rozwój	Praktyki systemu żywnościowego, które przyczyniają się do długoterminowej regeneracji systemów naturalnych, społecznych i gospodarczych, zapewniając zaspokajanie potrzeb żywnościowych obecnych pokoleń bez uszczerbku dla potrzeb żywnościowych przyszłych pokoleń.

ŹRÓDŁO: OPRACOWANO NA PODSTAWIE: HLPE (2020). FOOD SECURITY AND NUTRITION: BUILDING A GLOBAL NARRATIVE TOWARDS 2030. A REPORT BY THE HIGH LEVEL PANEL OF EXPERTS ON FOOD SECURITY AND NUTRITION OF THE COMMITTEE ON WORLD FOOD SECURITY, ROME; FAO, IFAD, UNICEF, WFP AND WHO (2024)

2. Prawo do żywności

Prawo do żywności to prawo do regularnego, stałego i nieograniczonego dostępu – bezpośrednio lub za pośrednictwem zakupów – do ilościowo i jakościowo odpowiedniej i wystarczającej ilości żywności odpowiadającej tradycjom kulturowym narodu, do którego należy konsument, a także zapewniającej fizyczny i psychiczny oraz indywidualny i zbiorowy rozwój, jak również satysfakcjonujące i godne życie wolne od strachu¹.

Definicja ta jest zgodna z podstawowymi elementami prawa do żywności, zgodnie z definicją zawartą w General Comment No. 12 (UN 1999) Komitetu Narodów Zjednoczonych ds. Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (the United Nations Committee on Economic, Social and Cultural Rights, UN CESCR) – organu odpowiedzialnego za monitorowanie wdrażania Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights) przez państwa – strony. UN CESCR oświadczył, że „prawo do odpowiedniej żywności jest realizowane, gdy każdy mężczyzna, kobieta i dziecko, samodzielnie lub we wspólnocie z innymi, ma w każdej chwili fizyczny i ekonomiczny dostęp do odpowiedniej żywności lub środków na jej pozyskanie”. Prawo do odpowiedniej żywności nie powinno być zatem interpretowane w wąskim zakresie, który utożsamia je z minimalną ilością kalorii, białka, węglowodanów, tłuszczu i innych składników odżywczych. Państwa mają podstawowy obowiązek podejmowania niezbędnych działań w celu złagodzenia głodu nawet w czasach klęsk żywiołowych lub innych katastrof².

UN CESCR w General Comment No. 12 określił również obowiązki, które państwa muszą spełnić, aby realizować prawo do odpowiedniej żywności na poziomie krajowym:

- poszanowanie istniejącego dostępu do odpowiedniej żywności wymaga, aby państwa – strony nie podejmowały żadnych środków, które skutkują uniemożliwieniem takiego dostępu;
- ochrona wymaga podjęcia przez państwo środków w celu zapewnienia, że przedsiębiorstwa lub osoby prywatne nie pozbawiają osób fizycznych dostępu do odpowiedniej żywności;
- realizowanie (ułatwianie) lub proaktywne angażowanie się w działania mające na celu zwiększenie dostępu ludzi do zasobów i ich wykorzystania oraz środków zapewniających im środki do życia, w tym bezpieczeństwo żywnościowe;
- wypełniać (zapewniać) prawo bezpośrednio, gdy jednostka lub grupa nie jest w stanie, z przyczyn od nich niezależnych, korzystać z prawa do odpowiedniego wyżywienia za pomocą środków, którymi dysponuje; dotyczy to również ofiar klęsk żywiołowych lub innych klęsk.

¹ United Nations Human Rights. Office of the high Commissioner. *About the right to food and human rights. Special Rapporteur on the right to food* <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-food/about-right-food-and-human-rights>, (dostęp: 20.06.2024).

² Ibidem.

Prawo do żywności jest fundamentalnym prawem człowieka, ale w wielu krajach świata nadal nie jest ono respektowane.

Brak zapewnionego bezpieczeństwa żywnościowego prowadzi do niedożywienia, co w dłuższym okresie może prowadzić do wystąpienia chronicznego niedożywienia, czyli głodu³. Niedożywienie odnosi się do niedoborów, nadmiaru lub nierównowagi w spożyciu energii i/lub składników odżywczych przez daną osobę. Termin niedożywienie obejmuje dwie szerokie grupy stanów. Pierwszym jest niedożywienie, które obejmuje zahamowanie wzrostu (niski wzrost w stosunku do wieku), wychudzenie (niska waga w stosunku do wzrostu), niedowagę (niska waga w stosunku do wieku) i niedobory mikroelementów (brak ważnych witamin i minerałów), a drugim – nadwaga, otyłość i niezakaźne choroby dietozależne (choroby układu krążenia, udar, cukrzyca i nowotwory) (WHO 2024).

Niedożywienie dotyka ludzi w każdym kraju świata. Z danych FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO (2024) wynika, że w 2022 roku na świecie 880,7 mln dorosłych (w wieku 18 lat i powyżej) żyło z otyłością, tj. 15,8% światowej populacji. Szacuje się, że 37 mln dzieci poniżej piątego roku życia miało nadwagę, podczas gdy 148,1 mln – zahamowany wzrost. Ponadto 570,8 mln kobiet w wieku 15–49 lat było dotkniętych anemią, tj. 29,9%.

Wiele rodzin nie stać na wystarczającą ilość odżywczych produktów spożywczych, takich jak świeże owoce i warzywa, rośliny strączkowe, mięso i mleko, ani nie mają one do nich dostępu, podczas gdy żywność i napoje o wysokiej zawartości tłuszczu, cukru i soli są tańsze oraz łatwiej dostępne, co prowadzi do szybkiego wzrostu liczby dzieci i dorosłych z nadwagą i otyłością, zarówno w biednych, jak i bogatych krajach. Dość powszechne jest niedożywienie i nadwaga w tej samej społeczności, gospodarstwie domowym, a nawet u tej samej osoby – na przykład można mieć zarówno nadwagę, jak i niedobór mikroelementów (WHO, 2024).

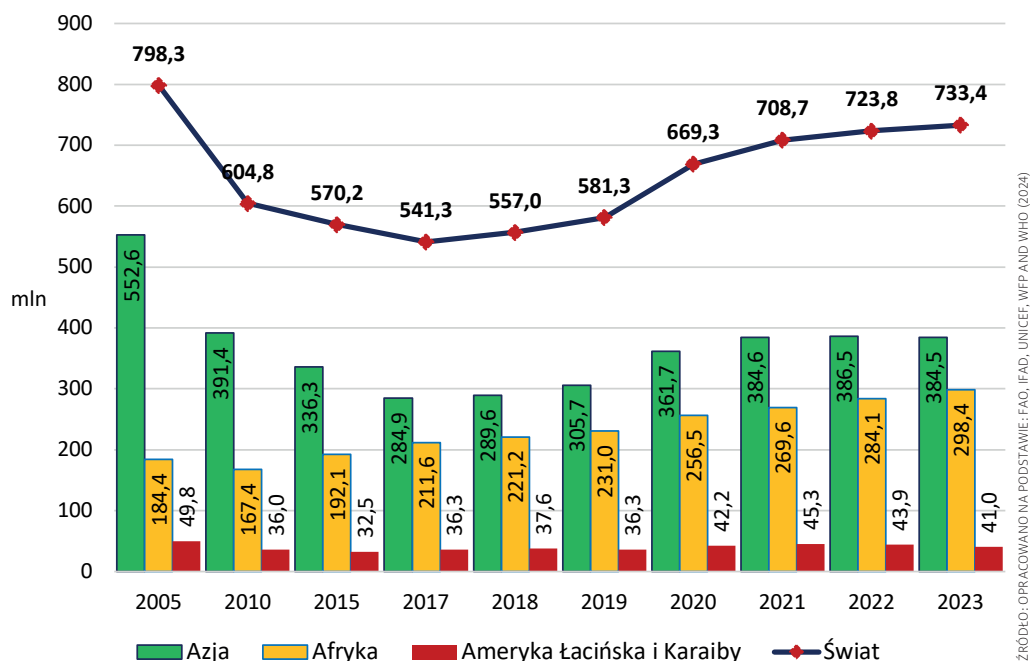
W kwietniu 2016 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło rezolucję proklamującą Dekadę Działań ONZ w Sprawie Żywności od 2016 do 2025 roku. Dekada ma na celu katalizowanie zobowiązań politycznych, które skutkują mierzalnymi działaniami mającymi na celu rozwiązanie wszystkich form niedożywienia. Celem jest zapewnienie wszystkim ludziom dostępu do zdrowszej i bardziej zrównoważonej diety w celu wyeliminowania wszystkich form niedożywienia na całym świecie.

3. Sytuacja w zakresie bezpieczeństwa żywnościowego na świecie

Na świecie produkuje się wystarczającą ilość żywności, żeby wyżywić populację liczącą 10 mld ludzi (Holt-Giménez et al. 2012). Jednak wśród globalnej populacji liczącej obecnie ponad 8 mld⁴, aż 733,4 mln osób cierpi głód, tj. 9,1% ogółu ludności świat (rys. 2).

³ Głód utożsamiany z przewlekłym niedożywieniem oznacza sytuację, kiedy dzienna porcja żywności nie zawiera odpowiedniej liczby kilokalorii niezbędnej do zaspokajania minimalnych potrzeb fizjologicznych człowieka do aktywnego i zdrowego życia.

⁴ Populacja świata liczy obecnie 8 067 068 526 ludzi – stan na 13 sierpnia 2024 roku, United States Census Bureau, <https://www.census.gov/> (dostęp: 13.08.2024).

ŹRÓDŁO: OPRACOWANO NA PODSTAWIE: FAO, IFAD, UNICEF, WFP AND WHO (2024)

Rys. 2. Liczba głodujących osób na świecie w latach 2005–2023 (w mln)

W latach 2005–2017 lat udało się zredukować poziom głodu na świecie o 257 mln osób, czyli o 32,2%. Niestety z powodu pandemii COVID-19⁵ liczba głodujących (chronicznie niedożywionych) na świecie w ciągu zaledwie jednego roku (2019–2020) wzrosła o 88 mln osób, a w ciągu dwóch lat (2019–2021) – aż o 127,4 mln osób. Przewiduje się, że w 2030 roku 581,7 mln osób będzie głodować – to o 129,9 mln więcej niż scenariuszu, w którym nie doszłoby do pandemii COVID-19 (FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO, 2024).

Azja jest kontynentem, na którym żyje najwięcej osób głodujących – aż dwie trzecie jej populacji cierpi z tego powodu. W latach 2021–2023 w porównaniu z latami 2004–2006 odsetek głodujących w Azji Południowej zmniejszył się o 5,4 pkt proc. (tabela 2). Mimo to Azja Południowa jest w dalszym ciągu regionem świata o największej liczbie osób chronicznie niedożywionych – 284,8 mln. W Indiach liczba osób głodujących wynosi aż 194,6 mln.

⁵ Pandemia COVID-19 wywołana przez koronawirusa SARS-CoV-2 rozpoczęła się jako epidemia 17 listopada 2019 roku w Wuhan, w prowincji Hubei, w środkowych Chinach, a 11 marca 2020 roku została uznana przez Światową Organizację Zdrowia (World Health Organization, WHO) za pandemię. W dniu 05 maja 2023 roku WHO ogłosiła koniec pandemii COVID-19.

TABELA 2
Liczba głodujących osób na świecie w latach 2004–2006 i 2021–2023

Wyszczególnienie	Liczba osób (mln)		Udział osób (%)	
	2004–2006	2021–2023	2004–2006	2021–2023
Świat	788,3	722,0	12,2	9,1
Afryka	184,6	284,0	19,9	19,9
Południowa	2,7	6,4	4,8	9,4
Północna	14,6	19,4	7,7	7,5
Subsaharyjska	170,0	264,6	23,0	22,7
Środkowa	37,5	56,6	33,0	28,9
Wschodnia	96,5	137,3	32,4	29,0
Zachodnia	33,3	64,2	12,2	15,0
Azja	542,6	385,2	13,6	8,2
Południowa	315,0	284,8	19,6	14,2
Indie	246,5	194,6	21,4	13,7
Wschodnia	106,9	b.d.	7,0	< 2,5
Chiny	94,6	b.d.	7,1	< 2,5
Ameryka Łacińska i Karaiby	49,7	43,4	8,9	6,6
Karaiby	7,2	7,3	18,1	16,5
Oceania	2,3	3,3	6,7	7,3
Oceania bez Australii i Nowej Zelandii	2,0	3,1	20,9	22,8
Ameryka Północna	b.d.	b.d.	< 2,5	< 2,5
Europa	b.d.	b.d.	< 2,5	< 2,5

b.d. – brak danych

ŹRÓDŁO: OPRACOWANO NA PODSTAWIE: FAO, IFAD, UNICEF, WFP AND WHO (2024)

W latach 2021–2023 Afryka była regionem świata o największym odsetku populacji głodującej – 19,9% (284 mln osób) w porównaniu z Azją (8,2%), Oceanią (7,3%) oraz Ameryką Łacińską i Karaibami (6,6%). Jednak to w Azji nadal mieszka największa liczba głodujących, czyli 385,2 mln, czyli ponad połowa wszystkich osób głodujących na świecie.

W Afryce widoczny jest wyraźny trend wzrostu liczby głodujących od 2010 roku. W przeciągu trzynastu lat liczba głodujących Afrykańczyków wzrosła o 131 mln, czyli

aż o 78,3%. Szczególne zaniepokojenie budzą punkty zapalne głodu, charakteryzujące się powszechnym utrzymywaniem się i powszechnością braku bezpieczeństwa żywnościowego, zwłaszcza w przypadku przedłużających się kryzysów. Zdecydowana większość przedłużających się kryzysów powstaje właśnie w Afryce. Kryzysy te są napędzane głównie przez konflikty zbrojne, często potęgowane przez susze, powodzie i skutki pandemii AIDS i COVID-19. Wpływ na produkcję żywności i bezpieczeństwo żywnościowe był katastrofalny dla milionów ludzi, którzy zostali zmuszeni do opuszczenia swoich domów, niezdolni do pracy na swoich polach, odcięci od rynków zbytu dla swoich produktów oraz od komercyjnych dostaw nasion, nawozów i kredytów.

Podczas trwania pandemii COVID-19, w dniu 24 lutego 2022 roku świat obiegła kolejna szokująca wiadomość dotycząca agresji zbrojnej Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. Wojna trwa do dnia dzisiejszego i wywołała kolejny szok w światowej gospodarce. Federacja Rosyjska i Ukraina to główni producenci i eksporterzy towarów rolnych. Łączny udział obu państw jest szczególnie widoczny w sektorze zbóż, w tym zwłaszcza w eksporcie jęczmienia, pszenicy i kukurydzy, który średnio w okresie 2019/2020–2020/2021 wyniósł odpowiednio: 30%, 29% i 17%. Walczące strony są także znaczącymi eksporterami oleju słonecznikowego i śruty słonecznikowej: 77% i 78% ich światowego eksportu. Ponadto, Federacja Rosyjska jest czołowym eksporterem nawozów azotowych oraz drugim wiodącym dostawcą nawozów potasowych i fosforowych w skali globu. Tocząca się wojna na Ukrainie przyczynia się do zmniejszenia podaży artykułów rolnych na światowy rynek ze strony Ukrainy i Federacji Rosyjskiej (Łuczyc 2022).

W tym kontekście jednym z głównych skutków wojny jest wzrost cen żywności. Indeks cen żywności FAO (FAO Food Price Index, FFPI), który monitoruje miesięczne zmiany międzynarodowych cen zestawu towarów spożywczych znajdujących się w obrocie światowym, wzrósł do rekordowego poziomu w marcu 2022 roku i wynosił 160,3 pkt. (według danych z lipca 2024 – wskaźnik ten wynosił 120,8 pkt). Wzrosły tym samym koszty importu żywności, co dotknęło kraje uzależnione od importu żywności.

Od importu zbóż z Ukrainy i Federacji Rosyjskiej zależnych jest około pięćdziesięciu krajów świata, przy czym dwadzieścia z nich w bardzo dużym stopniu (tj. w ponad 50%). Kilka z nich należy do grupy krajów najslabiej rozwiniętych (*least-developed countries*), a wiele innych do grupy państw o niskim dochodzie i deficycie żywności (*low-income-food-deficit countries*). Przykładowo Erytrea w 2021 roku pozyskiwała całość swojego importu pszenicy z Ukrainy i Federacji Rosyjskiej, Somalia w 93%, a Madagaskar w 74% (Łuczyc 2022).

Zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego dotyczy nie tylko osób głodujących ale również osób potrzebujących pomocy, zwłaszcza w krajach o niskich dochodach zależnych od importu żywności, w tym pomocy humanitarnej. Pomocy humanitarnej w czerwcu 2024 roku potrzebowali mieszkańcy czterdziestu pięciu krajów świata: trzydziestu trzech krajów Afryki, dziewięciu krajów Azji, dwóch krajów Ameryki Łacińskiej i Karaibów oraz jeden kraj Europy – Ukraina.

Zgodnie z przeglądem potrzeb humanitarnych z 2023 roku (Humanitarian Needs Overview, HNO) szacuje się, że w 2024 roku co najmniej 17,6 mln osób z Ukrainy będzie

potrzebować wielosektorowej pomocy humanitarnej z powodu wojny, w tym ponad 11 mln osób – interwencji w zakresie bezpieczeństwa żywnościowego i środków do życia. Najpoważniejszy poziom braku bezpieczeństwa żywnościowego występuje na terytoriach dotkniętych konfliktem, w tym w Palestynie (Strefa Gazy) i Sudanie, gdzie miejscowa ludność również stoi w obliczu zagrożenia głodem. Oczekuje się, że susza w Afryce Południowej pogorszy warunki dużego braku bezpieczeństwa żywnościowego w 2024 roku (FAO 2024).

Do monitorowania postępów w realizacji SDG 2 FAO stosuje wskaźnik „częstotliwość występowania umiarkowanego lub dużego braku bezpieczeństwa żywnościowego w populacji”. Wskaźnik ten przedstawia odsetek osób, które doświadczyły umiarkowanego lub dużego braku bezpieczeństwa żywnościowego w badanym okresie⁶. Brak bezpieczeństwa żywnościowego mierzony tym wskaźnikiem oznacza ograniczony dostęp do żywności na poziomie jednostek lub gospodarstw domowych ze względu na brak środków finansowych lub niedobór innych zasobów. Brak bezpieczeństwa żywnościowego jest mierzony od 2014 roku w 140 krajach świata (FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO 2023).

Poziom braku bezpieczeństwa żywnościowego mierzy się na podstawie badania modułowego z wykorzystaniem Food Insecurity Experience Scale Survey Module (FIES-SM). Moduł badania FIES-SM składa się z ośmiu pytań dotyczących dostępu do żywności i może być łatwo zintegrowany z różnymi rodzajami badań populacji⁷. Pytania odnoszą się do doświadczeń poszczególnych respondentów lub ich gospodarstw domowych jako całości i koncentrują się na samodzielnie zgłaszanych zachowaniach związanych z żywnością i doświadczeniach związanych z rosnącymi trudnościami w dostępie do żywności. Zestaw ośmiu pytań tworzy skalę obejmującą zakres dotkliwosci braku bezpieczeństwa żywnościowego. Odpowiedzi na pytania należy zawsze analizować łącznie jako skalę, a nie jako osobne elementy:

1. Martwiłeś się, że nie będziesz mieć wystarczająco dużo żywności?
2. Nie byłeś w stanie jeść pożywnego jedzenia?

⁶ Brak bezpieczeństwa żywnościowego oznacza ograniczony dostęp do żywności w gospodarstwach domowych ze względu na brak środków finansowych lub niedobór innych zasobów. Poziom braku bezpieczeństwa żywnościowego jest określany na podstawie badania modułowego z wykorzystaniem Skali Bezpieczeństwa Żywnościowego (FIES-SM). Podczas badania respondentom (w wieku piętnastu lat i więcej) zadawanych jest osiem pytań na temat doświadczeń oraz okoliczności związanych z brakiem bezpieczeństwa żywnościowego. Metodologia FIES opracowana przez FAO umożliwia pomiar braku bezpieczeństwa żywnościowego w skali globu, a także pozwala na uzyskanie porównywalności między krajami w obszarze braku bezpieczeństwa żywnościowego (GUS 2023). W 2023 roku wywiady przeprowadzono zarówno telefonicznie, jak i osobiście. Wywiady telefoniczne były kontynuowane w niektórych krajach objętych tą metodą już w 2020 roku ze względu na wysokie ryzyko transmisji w społeczności w wyniku przeprowadzania bezpośredniego zbierania danych podczas pandemii COVID-19 (FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO 2024).

⁷ Dane FIES są analizowane przy użyciu modelu Rascha, który jest szeroko stosowany w badaniach dotyczących zdrowia, edukacji i psychologii oraz zapewnia podstawę statystyczną do pomiaru bezpieczeństwa żywnościowego opartego na doświadczeniu. Na potrzeby corocznego monitoringu SDG pytania są zadawane w odniesieniu do dwunastu miesięcy poprzedzających badanie, <https://www.fao.org/in-action/voices-of-the-hungry/analyse-data/en/> (dostęp: 15.07.2023).

3. Jadłeś tylko kilka rodzajów żywności?
4. Musiałeś pominąć posiłek?
5. Zjadłeś mniej niż myślałeś, że powinieneś?
6. W twoim gospodarstwie domowym zabrakło żywności?
7. Byłeś głodny, ale nie jadłeś?
8. Nie jadłeś przez cały dzień?

FAO przedstawia szacunki braku bezpieczeństwa żywnościowego na dwóch różnych poziomach (FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO 2024):

1. Umiarkowany brak bezpieczeństwa żywnościowego – oznacza poziom powagi braku bezpieczeństwa żywnościowego, przy którym ludzie stoją w obliczu niepewności co do swojej zdolności do pozyskiwania żywności i są zmuszeni do obniżenia – czasami w ciągu roku – jakości lub ilości spożywanej żywności z powodu braku pieniędzy lub innych zasobów. Odnosi się zatem do braku stałego dostępu do żywności, co obniża jakość diety, zakłóca normalne wzorce żywieniowe i może mieć negatywne konsekwencje dla odżywiania, zdrowia i dobrego samopoczucia.
2. Duży brak bezpieczeństwa żywnościowego – oznacza poziom powagi braku bezpieczeństwa żywnościowego, przy którym ludziom prawdopodobnie zabrakło żywności, doświadczyli głodu i, w skrajnym przypadku, nie jedli przez wiele dni jedzenia, co zagraża ich zdrowiu i dobremu samopoczuciu.

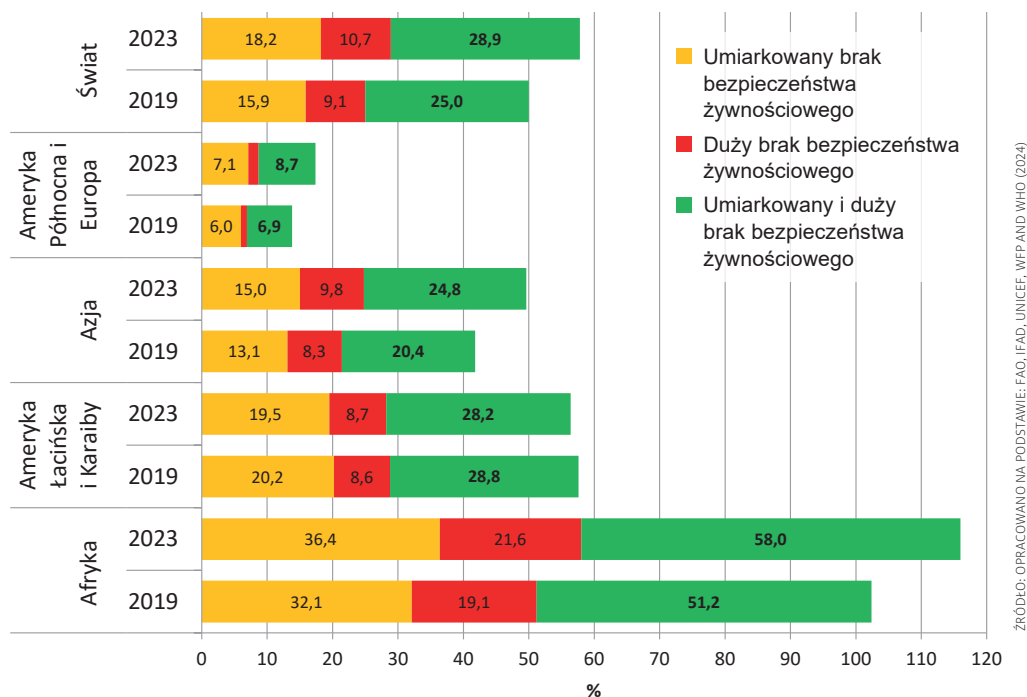
Dla każdego z tych poziomów podano dwa szacunki:

- procent osób w populacji żyjących w gospodarstwach domowych, w których co najmniej jedna osoba dorosła cierpiała na niedobór żywności;
- szacunkowa liczba osób w populacji żyjących w gospodarstwach domowych, w których co najmniej jedna osoba dorosła cierpi na brak bezpieczeństwa żywnościowego.

W 2023 roku 28,9% światowej populacji – ponad 2,3 mld ludzi – było pozbawionych bezpieczeństwa żywnościowego w stopniu umiarkowanym i dużym, czyli o 382,9 mln osób więcej niż w 2019 roku, czyli przed pandemią COVID-19. Z kolei 10,7% światowej populacji – 864,1 mln ludzi – doświadczyło dużego braku bezpieczeństwa żywnościowego, co oznacza wzrost o 158 mln osób w ciągu ostatnich czterech lat (rys. 3). Jeżeli obecne tendencje się utrzymają, zagrazi to osiągnięciu do 2030 roku nie tylko SDG2, ale także wszystkich pozostałych SDGs.

W Afryce w omawianym okresie 846,6 mln osób było pozbawionych bezpieczeństwa żywnościowego w stopniu umiarkowanym i dużym, czyli o 167,3 mln osób więcej niż w 2019 roku. Z kolei 315,5 mln mieszkańców tego kontynentu doświadczyło dużego braku bezpieczeństwa żywnościowego (21,6%), czyli o 6,5 mln mieszkańców więcej niż w 2022 roku i o 62,5 mln więcej niż w 2019 roku przed pandemią COVID-19. Na całym świecie ponad 1/3 całkowitej liczby osób zagrożonych dużym brakiem bezpieczeństwa żywnościowego mieszka na kontynencie afrykańskim. Różnice między podregionami Afryki były znaczące. W Afryce Środkowej odnotowano najwyższy odsetek osób pozbawionych bezpieczeństwa żywnościowego w stopniu umiarkowanym i dużym (77,7%, czyli 157 mln osób), a w Afryce Południowej – najniższy (24,9%, czyli 17,3 mln osób).

Światowe bezpieczeństwo żywnościowe na początku trzeciej dekady XXI wieku

ŹRÓDŁO: OPRACOWANO NA PODSTAWIE: FAO, IFAD, UNICEF, WFP AND WHO (2024)

Rys. 3. Umiarkowany i duży brak bezpieczeństwa żywnościowego na świecie w latach 2019 i 2023

Stan bezpieczeństwa żywnościowego pogorszył się w Azji. W 2023 roku 24,8% populacji – blisko 1,2 mld osób – doświadczyło umiarkowanego lub dużego braku bezpieczeństwa żywnościowego (nastąpił wzrost o 3,4 pkt proc. w porównaniu z 2019 roku, tj. o 191,8 mln osób). Duży brak bezpieczeństwa żywnościowego wzrósł o 1,5 pkt. proc. do 17,8%, co oznacza wzrost o 83,9 mln osób więcej w porównaniu z 2019 roku. Rozpowszechnienie dużego braku bezpieczeństwa żywnościowego w tym regionie świata wzrosło o 58,1% w latach 2015–2023. W Azji mieszka ponad połowa ludności świata, która zmaga się z umiarkowanym lub dużym brakiem bezpieczeństwa żywnościowego (50,8%).

Stan bezpieczeństwa żywnościowego pogorszył się również w Ameryce Północnej i Europie w analizowanym okresie. 8,7% populacji – 98 mln osób – doświadczyło umiarkowanego lub dużego braku bezpieczeństwa żywnościowego (nastąpił wzrost o 1,8 pkt proc. w porównaniu z rokiem 2019, tj. o 21 mln osób). Duży brak bezpieczeństwa żywnościowego wzrósł o 0,7 pkt proc. do 1,6%, co oznacza wzrost o 8,4 mln osób więcej w porównaniu z 2019 rokiem.

Stan bezpieczeństwa żywnościowego poprawił się w Ameryce Łacińskiej i na Karaibach. W 2023 roku 28,2% populacji – 187,6 mln osób – doświadczyło umiarkowanego lub dużego braku bezpieczeństwa żywnościowego (nastąpił spadek o 0,7 pkt proc. w porównaniu z 2019 rokiem).

Według Global Report on Food Crises 2024 w pięćdziesięciu dziewięciu krajach dotkniętych kryzysem żywnościowym, które uwzględniono w analizie w 2023 roku, prawie 282 mln osób stało w obliczu dużego braku bezpieczeństwa żywnościowego (FSIN and Global Network Against Food Crises 2024). Pięć krajów o największej liczbie osób borykających się z dużym brakiem bezpieczeństwa żywnościowego to: Demokratyczna Republika Konga, Nigeria, Sudan, Afganistan i Etiopia, krajami zaś o największym odsetku analizowanej populacji borykającymi się z dużym brakiem bezpieczeństwa żywnościowego były: Palestyna (Strefa Gazy), Sudan Południowy, Jemen, Syryjska Republika Arabska i Haiti. Sto procent ludności Strefy Gazy stoi w obliczu dużego braku bezpieczeństwa żywnościowego, podobnie jak ponad połowa ludzi żyjących w Sudanie Południowym, Jemenie i Syryjskiej Republice Arabskiej oraz prawie połowa populacji Haiti. Pilnie jest potrzebna pomoc humanitarna, w tym w formie nadzwyczajnej pomocy w zakresie rolnictwa, żywienia i żywności, a także zakończenie działań wojennych, dostęp do ludności potrzebującej pomocy oraz odbudowa niezbędnej infrastruktury i instytucji o kluczowym znaczeniu dla zagwarantowania ludziom środków do życia i dostępu do artykułów pierwszej potrzeby.

Powyższe dane wskazują, że nie wszyscy mieszkańcy świata mają stały dostęp do żywności, mimo że obecna światowa produkcja żywności zapewnia każdemu mieszkańcowi Ziemi spożycie w ciągu doby 2985 kcal. W poszczególnych regionach świata fizyczny dostęp do żywności jest jednak bardzo zróżnicowany. Najmniej żywności spożywają mieszkańcy Afryki Środkowej (2312 kcal/na osobę/dzień), a najwięcej mieszkańcy Ameryki Północnej (3881 kcal) i Europy (3471 kcal). Należy podkreślić, że są to wielkości średnie, czyli wiele najbiedniejszych krajów świata nie osiąga tego poziomu.

4. Globalny Indeks Bezpieczeństwa Żywnościowego

Syntetyczną miarą bezpieczeństwa żywnościowego jest Globalny Wskaźnik Bezpieczeństwa Żywnościowego (Global Food Security Index, GFSI), który został zaprojektowany i opracowany przez Economist Impact przy wsparciu Corteva Agriscience. Wskaźnik ten jest najważniejszym źródłem informacji na temat czynników mających wpływ na światowe bezpieczeństwo żywnościowe. Celem badań jest ocena, które z krajów świata zarówno rozwijających się, jak i rozwiniętych są najbardziej, a które najmniej narażone na brak bezpieczeństwa żywnościowego.

Wskaźnik GFSI zbudowany jest z sześćdziesięciu ośmiu ilościowych i jakościowych mierników, które uwzględniają takie elementy bezpieczeństwa żywnościowego, jak:

- przystępność cenowa (*affordability*), która mierzy zdolność konsumentów do zakupu żywności, ich podatność na wstrząsy cenowe oraz obecność programów i polityki wspierających konsumentów w razie wystąpienia wstrząsów cenowych;
- dostępność (*availability*), która mierzy produkcję rolną i możliwości gospodarstw rolnych, ryzyko zakłóceń w dostawach, krajową zdolność do dystrybucji żywności oraz wysiłki badawcze zmierzające do zwiększenia produkcji rolnej;

- jakość i bezpieczeństwo (*quality and safety*), które mierzą różnorodność i jakość odżywczą przeciętnej diety, a także bezpieczeństwo żywności;
- zrównoważony rozwój i adaptacja (*sustainability and adaptation*), które oceniają stopień narażenia kraju na skutki zmian klimatu, jego podatność na zagrożenia związane z zasobami naturalnymi oraz sposób, w jaki kraj dostosowuje się do tych zagrożeń⁸.

W badaniu jest uwzględnionych sto trzynaście krajów, które zostały wybrane na podstawie różnorodności regionalnej, znaczenia gospodarczego, wielkości populacji oraz celu, jakim jest uwzględnienie regionów na całym świecie. Regiony i kraje uwzględnione w badaniu to:

- Afryka Subsaharyjska – dwadzieścia osiem krajów: Angola, Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Czad, Demokratyczna Republika Kongo, Etiopia, Ghana, Gwinea, Kamerun, Kenia, Madagaskar, Malawi, Mali, Mozambik, Niger, Nigeria, Rwanda, Senegal, Sierra Leone, Sudan, Republika Południowej Afryki, Tanzania, Togo, Uganda, Wybrzeże Kości Słoniowej i Zambia.
- Europa – dwadzieścia sześć krajów: Austria, Białoruś, Belgia, Bułgaria, Czechy, Dania, Federacja Rosyjska, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Niemcy, Norwegia, Polska, Portugalia, Rumunia, Serbia, Słowacja, Szwajcaria, Szwecja, Ukraina, Węgry, Wielka Brytania i Włochy.
- Azja i Pacyfik – dwadzieścia trzy kraje: Azerbejdżan, Bangladesz, Chiny, Filipiny, Indie, Indonezja, Japonia, Kambodża, Kazachstan, Korea Południowa, Laos, Malezja, Mjanma, Nepal, Nowa Zelandia, Pakistan, Singapur, Sri Lanka, Tadżykistan, Tajlandia, Uzbekistan i Wietnam.
- Ameryka Łacińska – dziewiętnaście krajów: Argentyna, Boliwia, Brazylia, Chile, Dominikana, Ekwador, Gwatemala, Haiti, Honduras, Kolumbia, Kostaryka, Meksyk, Nikaragua, Panama, Paragwaj, Peru, Salwador, Urugwaj i Wenezuela.
- Bliski Wschód i Afryka Północna – piętnaście krajów: Algieria, Arabia Saudyjska, Bahrajn, Egipt, Izrael, Jemen, Jordania, Katar, Kuwejt, Maroko, Oman, Syria, Tunezja, Turcja, Zjednoczone Emiraty Arabskie.
- Ameryka Północna – dwa kraje: Kanada i USA.

Mierniki wykorzystywane do modelowania wskaźnika GSFI są w pierwszym etapie standaryzowane w układzie (0,1). Następnie dla każdego wymiaru wyliczana jest liczba punktów, jakie osiąga dany kraj w zakresie od 0 do 100 pkt. Następnie poprzez system wag wyliczany jest syntetyczny wskaźnik, także w zakresie od min. 0 pkt do max 100 pkt.

Wśród stu trzynastu ocenionych krajów świata w 2022 roku dziewiętnaście krajów należało do Unii Europejskiej, z której Finlandia, osiągając 83,7 pkt na 100 możliwych, zajęła pierwsze miejsce w rankingu pod względem zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego (tabela 3). Polska zajmowała dwudziestą pierwszą pozycję, uzyskując 75,5 pkt. Na końcu zestawienia znalazły się przede wszystkim kraje Afryki Subsaharyjskiej, a na ostatniej pozycji Syria z wynikiem 36,3 pkt. Dodatkowo w zestawieniu są prezentowane mocne i słabe strony bezpieczeństwa żywnościowego dla każdego z krajów.

⁸ <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index>, (dostęp: 7.08.2024).

TABELA 3.
Wskaźnik GFSI – kraje o najwyższej i najniższej pozycji w rankingu w 2022 roku

Ranga	Państwo	Wynik	Ranga	Państwo	Wynik
1	Finlandia	83,7	113	Syria	36,3
2	Irlandia	81,7	112	Haiti	38,5
3	Norwegia	80,5	111	Jemen	40,1
4	Francja	80,2	110	Sierra Leone	40,5
5	Holandia	80,1	109	Madagaskar	40,6
6	Japonia	79,5	108	Burundi	40,6
=7	Kanada	79,1	107	Nigeria	42,0
=7	Szwecja	79,1	106	Wenezuela	42,6
9	Wielka Brytania	78,8	105	Sudan	42,8
10	Portugalia	78,7	104	Demokratyczna Republika Kongo	43,0
11	Szwajcaria	78,2	103	Czad	43,2
12	Australia	78,1	102	Zambia	43,5
13	USA	78,0	101	Angola	43,7
=14	Dania	77,8	100	Etiopia	44,5
=14	Nowa Zelandia	77,8	99	Gwinea	45,1
16	Czechy	77,7	98	Togo	46,2
17	Belgia	77,5	97	Niger	46,3
18	Kostaryka	77,4	96	Kamerun	46,4
19	Niemcy	77,0	95	Wybrzeże Kości Słoniowej	46,5
20	Hiszpania	75,7	94	Mozambik	47,3
21	Polska	75,5	93	Uganda	47,7

ŹRÓDŁO: OPRACOWANO NA PODSTAWIE: ECONOMIST IMPACT (2024)

5. Zobowiązania do walki z głodem i brakiem bezpieczeństwa żywnościowego

Głód i brak bezpieczeństwa żywnościowego to problemy globalne. Na szczycie w Nowym Jorku, w dniach 25–27 września 2015 roku, przywódcy stu dziewięćdziesięciu trzech krajów członkowskich Organizacji Narodów Zjednoczonych podpisując dokument „Przekształcamy nasz świat: Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju” podjęli ambitne zobowiązanie do podjęcia licznych działań, w tym działań na rzecz eliminacji głodu i osiągnięcia bezpieczeństwa żywnościowego.

Od przyjęcia SDGs, w tym SDG2 upłynęło blisko dziesięć lat, a liczba osób głodujących w latach 2015–2023 wzrosła o 163,2 mln – do poziomu 733,4 mln, czyli o 28,6%. Problem ten prawdopodobnie pogłębi się ze względu na wzrost populacji świata i presję na zasoby naturalne.

Przedstawiciele państw świata podczas licznych spotkań na forach światowych w latach 2015–2023, wielokrotnie wyrażali zobowiązania na rzecz osiągnięcia SDG2 do 2030 roku (Menon et al., 2024). Niestety, postęp w realizacji tego celu wyhamował z powodu spowolnienia gospodarczego, nieprzewidzianych kryzysów, pandemii COVID-19, konfliktów geopolitycznych, zakłóceń w globalnych łańcuchach dostaw i wzrostu cen żywności w latach 2021–2022 oraz szoków na światowych rynkach zbóż, głównie pszenicy, oleju roślinnego i nawozów wywołanych agresją zbrojną Federacji Rosyjskiej na Ukrainę.

W kwietniu 2016 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło rezolucję proklamującą Dekadę Działań w sprawie żywienia od 2016 do 2025 roku. Dekada ma katalizować zobowiązania polityczne, które skutkują mierzalnymi działaniami mającymi na celu rozwiązanie wszystkich form niedożywienia. Intencją jest zapewnienie wszystkim ludziom dostępu do zdrowszej i bardziej zrównoważonej diety w celu wyeliminowania wszystkich form niedożywienia na całym świecie.

Wylimitowanie głodu oraz zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego jest koniecznością dla zachowania życia i godności ludzkiej. Globalne bezpieczeństwo żywnościowe stoi w obliczu rosnącej presji ze względu na wzrastające zapotrzebowanie na zasoby naturalne i ryzyko związane ze zmianą klimatu, które zagrażają ogólnej stabilności systemów rolno-żywnościowych. Aby wzmocnić kompleksową reakcję na globalną potrzebę osiągnięcia zrównoważonych systemów rolno-żywnościowych, szefowie FAO i Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej (International Atomic Energy Agency, IAEA) ogłosili w dniu 18.10.2023 roku nową inicjatywę o nazwie Atoms4Food. Inicjatywa ta ma na celu pomoc krajom w zwiększaniu bezpieczeństwa żywnościowego i walce z rosnącym głodem. Atoms4Food ma zapewnić krajom innowacyjne rozwiązania dostosowane do ich konkretnych potrzeb, a poprzez wykorzystanie technik nuklearnych i innych zaawansowanych technologii zwiększyć produktywność rolnictwa, zarządzać zasobami naturalnymi, ograniczyć straty żywności, zapewnić bezpieczeństwo żywnościowe i bezpieczeństwo żywności, poprawić stan odżywiania oraz przystosować się do wyzwań związanych ze zmianami klimatu.

Wiele instytucji i krajów prowadzi prace nad wprowadzeniem systemów żywnościowych realizujących cele ONZ w zakresie zrównoważonego rozwoju, w tym wdrożenia Strategicznych Ram FAO 2022–2031 (FAO Strategic Framework 2022–2031). Dokument ten opracowano w okresie bezprecedensowych wyzwań spowodowanych pandemią COVID-19, tj. globalnym kryzysem, który uwypuklił krytyczny mandat FAO w zakresie zapewnienia funkcjonujących i zrównoważonych systemów rolno-żywnościowych, które umożliwiają wystarczającą produkcję i konsumpcję żywności⁹.

Strategiczne Ramy FAO na lata 2022–2031 mają na celu wsparcie Agendy 2030 poprzez transformację w kierunku bardziej wydajnych, odpornych i zrównoważonych systemów rolno-żywnościowych, co zapewni lepszą produkcję, lepsze odżywianie, lepsze środowisko przyrodnicze i lepsze życie, nie pozostawiając nikogo w tyle.

Podsumowanie i wnioski

Bezpieczeństwo żywnościowe jest złożonym i trudnym problemem do rozwiązania. Zapewnienie dla wszystkich ludzi i przez cały czas dostępu do wystarczającej ilości bezpiecznej i właściwej pod względem odżywczym żywności zaspokajającej ich potrzeby żywieniowe i preferencje żywieniowe dla aktywnego i zdrowego życia jest jednym z najważniejszych i najtrudniejszych globalnych wyzwań XXI wieku. Należy podkreślić, że populacja świata szybko rośnie. Według wariantu średniej projekcji ONZ w 2050 roku wyniesie około miliarda, sięgając 11 mld w 2100 roku (Kleer, Nawrot 2018, s. 10–11).

Mimo znaczącego postępu w walce z głodem liczba głodujących osób w 2023 roku wynosiła 733,4 mln (9,2% światowej populacji). Świat stoi w obliczu rosnącego braku bezpieczeństwa żywnościowego. W 2023 roku ponad 2,3 mld ludzi (28,9% światowej populacji) było pozbawionych bezpieczeństwa żywnościowego w stopniu umiarkowanym i dużym, który zagraża ich życiu, czyli o 382,9 mln osób więcej niż przed pandemią COVID-19.

Głód i brak bezpieczeństwa żywnościowego utrzymują się znacznie powyżej poziomów sprzed pandemii COVID-19 i znacznie spowalniają osiągnięcie SDG2. Konflikty zbrojne, zmienność warunków pogodowych i spowolnienie gospodarcze są głównymi czynnikami ograniczającymi postęp w realizacji SDG2. Czynniki te wpływają bowiem na wszystkie elementy systemu rolno-żywnościowego, począwszy od produkcji podstawowej, zbiory i przechowywanie, przetwórstwo żywności, dystrybucję i handel aż do konsumpcji we wszystkich krajach świata. Zakłócenia w łańcuchach dostaw zbóż i środków produkcji rolnej mają negatywny wpływ na całym świecie, a zwłaszcza na kraje importujące produkty rolne i żywnościowe, w tym kraje Afryki, Bliskiego Wschodu i Azji. Jeśli nie zostaną podjęte zdecydowane działania w celu przyspieszenia postępu, zwłaszcza działania mające na celu wyeliminowanie głównych czynników braku bezpieczeństwa żywnościowego i niedożywienia, do 2030 roku głód nie zostanie wyeliminowany.

⁹ <https://www.fao.org/about/strategy-programme-budget/strategic-framework/en/>.

Wstrząsy z lat 2019–2022, w tym pandemia COVID-19 i agresja zbrojna Federacji Rosyjskiej na Ukrainę uwidoczniły słabości światowego systemu rolno-żywnościowego i nierówności w poszczególnych regionach świata, powodując dalszy wzrost głodu na świecie oraz brak bezpieczeństwa żywnościowego.

W świecie coraz bardziej niestabilnym rządy państw na całym świecie powinny nieustannie koncentrować się na zapewnieniu bezpieczeństwa żywnościowego i żywienia. Społeczność międzynarodowa powinna promować szukanie powiązań między rozwojem gospodarczym, pomocą humanitarną i pokojem, aby zapobiegać kryzysom głodowym, które są związane z konfliktami zbrojnymi. Należy budować długoterminowe, zrównoważone i sprawiedliwe systemy żywnościowe. Ponadto, aby wyżywić stale rosnącą liczbę mieszkańców świata, należy znaleźć innowacyjne rozwiązania przekształcające systemy rolno-żywnościowe celem zapewnienia zrównoważonej diety, która przyniosłaby korzyści ludziom i planecie.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Economist Impact (2024), *Global Food Security Index 2022*, Corteva.
- [2] FAO (2003), *Trade reforms and food security. Conceptualizing the linkages*, Rome.
- [3] FAO (2009), *The State of Food Insecurity in the World. Economic crises – impacts and lessons learned*, Rome.
- [4] FAO (2024), *Crop Prospects and Food Situation – Triannual Global Report*, No. 2, July 2024, Rome, <https://doi.org/10.4060/cd1503en>.
- [5] FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO (2023), *The State of Food Security and Nutrition in the World 2023. Urbanization, agrifood systems transformation and healthy diets across the rural–urban continuum*, Rome, FAO, <https://doi.org/10.4060/cc3017en>
- [6] FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. (2024), *The State of Food Security and Nutrition in the World 2024 – Financing to end hunger, food insecurity and malnutrition in all its forms*, Rome. <https://doi.org/10.4060/cd1254en>
- [7] FSIN and Global Network Against Food Crises (2024). *Global Report on Food Crises 2024*, Rome.
- [8] GUS (2023), Oficjalne statystyki SDG – wskaźniki dla celów globalnych, <https://sdg.gov.pl/assets/pdf/pl/2–1–2.pdf> (dostęp: 14.06.2024).
- [9] HLPE (2020), *Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030*. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome.
- [10] Holt-Giménez E., Shattuck A., Altieri M., Herren H., Gliessman S. (2012), *We Already Grow Enough Food for 10 Billion People ... and Still Can't End Hunger*, „Journal of Sustainable Agriculture”, Vol. 36, Issue 6.
- [11] Kowalczyk S. (2016), *Bezpieczeństwo i jakość żywności*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- [12] Kleer J., Nawrot K.A., (red.) (2018), *The Rise of Megacities. Challenges, Opportunities and Unique Characteristics*, World Scientific, London.
- [13] Kwasek M. (2018), *Bezpieczeństwo żywnościowe – zagrożenia i wyzwania w perspektywie długoterminowej*, w: J. Kleer i K. Prandecki (red.), *Bezpieczeństwo Europy w globalnym świecie. Szanse i zagrożenia przyszłości w warunkach przesilenia cywilizacyjnych*, PAN Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus”, Warszawa, s. 153–176.

- [14] Łuczyk I. (2022), *Wojna w Ukrainie i jej wpływ na bezpieczeństwo żywnościowe na świecie*. <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/trendy-gospodarcze/wojna-w-ukrainie-i-jej-wplyw-na-bezpieczenstwo-zywnosciowe-na-swiecie/> (dostęp: 15.05.2024).
- [15] Marzęda-Młynarska K. (2014), *Globalne zarządzanie bezpieczeństwem żywnościowym na przełomie XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- [16] Menon P., Resnick D., Zorbas C., Martin W., Vos R., Jones E., Suri S., Iruhiriyi E., Headey D., Arndt C., Fritschel H. (2024), *From promises to action: Strengthening global commitments to fight hunger and food insecurity*. IFPRI Policy Brief July 2024. Washington, DC: International Food Policy Research Institute, <https://hdl.handle.net/10568/149046>, (dostęp: 20.06.2024).
- [17] Munesue Y., Masui T., Fushima T. (2015), *The effects of reducing food losses and food waste on global food insecurity, natural resources, and greenhouse gas emissions*, „Environmental Economics and Policy Studies” 17, s. 43–77.
- [18] UN (1999), Substantive Issues Arising in the Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: General Comment 12 (Twentieth session, 1999). The right to adequate food (art. 11). Economic and Social Council, E/C.12/1999/5, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g99/420/12/pdf/g9942012.pdf> (dostęp: 12.06.2024).
- [19] United Nations Human Rights. Office of the high Commissioner, *About the right to food and human rights. Special Rapporteur on the right to food* <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-food/about-right-food-and-human-rights>, (20.06.2024).
- [20] United States Census Bureau, <https://www.census.gov/> (dostęp: 14.08.2024).
- [21] WHO (2024), *Malnutrition*, <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/malnutrition>
- [22] <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/> (dostęp: 7.06.2024).
- [23] <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index> (dostęp: 7.08.2024).
- [24] <https://www.fao.org/about/strategy-programme-budget/strategic-framework/en/> (dostęp: 20.05.2024).